

I

(Päätöslauselmat, suositukset ja lausunnot)

LAUSUNNOT

EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEA

486. TÄYSISTUNTO 16. JA 17. TAMMIKUUTA 2013

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Älyllisesti erittäin lahjakkaiden lasten ja nuorten potentiaalin hyödyntäminen Euroopan unionissa” (oma-aloitteinen lausunto)

(2013/C 76/01)

Esittelijä: **José Isaiás RODRÍGUEZ GARCÍA-CARO**

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea päätti 19. tammikuuta 2012 työjärjestyksensä 29 artiklan 2 kohdan nojalla laatia oma-aloitteisen lausunnon aiheesta

Älyllisesti erittäin lahjakkaiden lasten ja nuorten potentiaalin hyödyntäminen Euroopan unionissa.

Asian valmistelusta vastannut ”työllisyys, sosiaalasiat, kansalaisuus” -erityisjaosto antoi lausuntonsa 20. joulukuuta 2012.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea hyväksyi 16.–17. tammikuuta 2013 pitämässään 486. täysistunnossa (tammikuun 16. päivän kokouksessa) seuraavan lausunnon äänin 131 puolesta ja 0 vastaan 13:n pidättyessä äänestämästä.

1. Suositukset

1.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea on tietoinen siitä, että älyllisesti erittäin lahjakkaiden lasten ja nuorten kysymystä on tutkittu suhteellisen hyvin useiden vuosikymmenien aikana toteutettujen tutkimusten sekä olemassa olevan runsaan tieteellisen erikoiskirjallisuuden ansiosta ⁽¹⁾. Aiheen merkittävyyden johdosta ETSK kuitenkin suositaa, että Euroopan komissio ja jäsenvaltiot tukevat jatkoselvitysten ja -tutkimusten

(1) Merkittävää lahjakkuutta ja siihen liittyviä pedagogisia näkökohtia käsittelevistä tutkimuksista voidaan mainita muun muassa seuraavat:

Martínez Torres, M., Guirado, Á. (toim.), *Altas capacidades intelectuales. Pautas de actuación, orientación, intervención y evaluación en el período escolar*, Barcelona, Editorial Graó, 2012.

Torrego, J. C. (toim.), *Alumnos con altas capacidades y aprendizaje cooperativo. Un modelo de respuesta educativa*, Madrid, Fundación SM, 2012.

Pfeiffer, S., ”Current perspectives on the identification and assessment of gifted students”, *Journal of Psychoeducational assessment*, 2011; Wallace, B., Eriksson, G., *Diversity in Gifted Education. International perspectives on global issues*, New York, Routledge, 2006.

Sternberg, R. J., Davidson, J. E., *Conceptions of giftedness*, Cambridge University Press, 2005.

Sternberg, R. J. (toim.) *Definitions and conceptions of giftedness*, Thousand Oaks, Corwin Press, 2004.

toteuttamista ja ryhtyvät asianmukaisiin toimenpiteisiin, joilla edistetään kaikkien ihmisten erilaisuuden huomioon ottamista yleisesti. Toimenpiteisiin tulisi sisältyä ohjelmia, joiden avulla erittäin lahjakkaiden lasten ja nuorten potentiaali kyetään vapauttamaan, jotta sitä voitaisiin hyödyntää monenlaisilla eri aloilla. Tämän toiminnan tavoitteita olisivat muun muassa työllisyyden ja työllistettävyyden edistäminen Euroopan unionissa talouskriisin vallitessa, erityisosaamisen hyödyntämisen tehostaminen sekä sen estäminen, että lahjakkaat henkilöt muuttavat pois maailman muille alueille.

1.2 Komitea ehdottaa, että erittäin lahjakkaiden lasten ja nuorten kehittymistä ja potentiaalia edistetään heidän kulloisenkin oppimisväylänsä eri vaiheissa välttämällä erikoistumista liian varhaisessa vaiheessa, kannustamalla siihen, että oppilaitoksissa kiinnitetään aiempaa suurempaa huomiota erilaisuuteen, sekä hyödyntämällä yhteistyöhön perustuvien oppimismenetelmien ja epävirallisen koulutuksen tarjoamia mahdollisuuksia.

1.3 Komitea kehottaa edistämään koulutusta ja elinikäistä oppimista ja pitämään samalla mielessä, ettei yksilöiden älyllinen potentiaali ole muuttumaton, vaan kehittyy eri tavoin elämän eri vaiheissa.

1.4 Komitea suosittaa, että jatkossa kiinnitetään nykyistä enemmän huomiota kussakin jäsenvaltiossa olemassa oleviin malleihin, jotka koskevat työskentelyä älyllisesti erittäin lahjakkaiden opiskelijoiden kanssa, sekä niistä saatuihin kokemuksiin – erityisesti malleihin, jotka hyödyttävät koko yhteiskuntaa, edistävät yhteenkuuluvuutta, vähentävät koulunkäynnissä epäonnistumista ja tukevat koulutuksen kehittämistä Eurooppa 2020 -strategian tavoitteiden mukaisesti.

1.5 Komitea muistuttaa tarpeesta tunnistaa myös työpaikoilla työntekijät (erityisesti nuoret työntekijät), jotka kykenevät ja ovat kiinnostuneita kehittämään älyllisiä kykyjään ja edistämään osaltaan innovointia, sekä antaa heille mahdollisuus jatkokoulutautumiseen heidän tavoitteitaan ja kiinnostuksen kohteitaan vastaavalla alalla.

1.6 Komitea ehdottaa, että erittäin lahjakkaat lapset ja nuoret otetaan koulutuksessa aiempaa paremmin huomioon seuraavien näkökohtien osalta:

- Annetaan opettajille perus- ja jatkokoulutusta erittäin lahjakkaiden oppilaiden profiilista ja ominaisuuksista, heidän tunnistamisesta sekä huomiosta, jota he tarvitsevat opetuksessa.
- Vaihdetaan menettelyjä, joiden avulla voidaan varhaisessa vaiheessa tunnistaa merkittäviä älyllisiä lahjakkuuksia oppilaisissa yleisesti ja erityisesti niissä, jotka ovat lähtöisin alueilta ja ympäristöistä, jotka ovat sosiaalisesti epäsuotuisassa asemassa.
- Suunnitellaan ja toteutetaan koulutustoimenpiteitä, jotka on suunnattu älyllisesti erittäin lahjakkaille oppilaille. Näihin toimenpiteisiin tulee sisältyä toimia varsinaisessa oppilaitoksessa ja myös sen ulkopuolella.
- Sisällytetään opettajien koulutukseen humanistiset arvot, monikulttuurinen todellisuus, tieto- ja viestintätekniikoiden pedagoginen käyttö sekä luovuuteen, innovointiin ja aloitteellisuuteen kannustaminen.

1.7 Oettaessa erittäin lahjakkaat lapset ja nuoret entistä paremmin huomioon opetuksessa on kiinnitettävä huomiota myös heille annettavaan emotionaaliseen kasvatukseen, joka on erityisen tärkeää nuoruusiässä, sekä sosiaalisten taitojen hankintaan, ja opetuksessa on pyrittävä helpottamaan heidän integroitumistaan ja osallistumistaan yhteiskuntaan ja sijoittumistaan työelämään sekä edistämään heidän ryhmätyökykyään.

1.8 Oppilasvaihtomekanismeja ja -menettelyjä sekä oppilaiden väliaikaista oleskelua muissa maissa on hyödynnettävä niin, että niihin voivat osallistua oppilaat, joiden katsotaan olevan erittäin lahjakkaita, erityisesti, kun heidän taustansa on epäsuotuisa.

1.9 Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä on hyödynnettävä mahdollisuuksia tietojen ja hyvien käytänteiden vaihtoon kysymyksissä, jotka koskevat erittäin lahjakkaiden oppilaiden ja opiskelijoiden tunnistamista ja heidän huomioon ottamistaan.

1.10 Erittäin lahjakkaiden lasten ja nuorten keskuudessa on edistettävä yrittäjähenkisyyttä vastuullisuuden ja koko yhteiskunnan etuun tähtäävän yhteisvastuun näkökulmasta.

2. Yleinen tausta

2.1 Euroopan komission vuonna 2010 hyväksymään Eurooppa 2020 -strategiaan sisältyy yhtenä sen kolmesta tärkeimmästä painopisteestä pyrkimys älykkääseen kasvuun kehittämällä osaamiseen ja innovointiin perustuvaa taloutta. Tätä taustaa vasten kaikkien kansalaisten koulutuksesta tulee keskeinen tekijä Euroopan unionin tulevaisuuden turvaamiseksi, ja se merkitsee muun muassa sitä, että erittäin lahjakkaat henkilöt on tunnistettava entistä paremmin ja heihin on kiinnitettävä opetuksessa nykyistä enemmän huomiota.

2.2 Euroopan unionin jäsenvaltioiden nykyisissä koulutuspolitiikoissa pidetään erittäin tärkeänä oppilaiden erilaisuuden huomioon ottamista, mikä tarkoittaa, että niissä sitoudutaan antamaan kaikille oppilaille heidän tarvitsemaansa pedagogista tukea, jotta he voivat kehittää potentiaaliaan maksimaalisesti. Niiden toimien puitteissa, jotka suunnataan kaikille pedagogista erityistukea tarvitseville oppilaille, on lisättävä älyllisesti erittäin lahjakkaille nykyisin tarkoitettuja resursseja.

2.3 Euroopan unioniin kuuluvien maiden nykytilanteen tarkastelu osoittaa, että älyllisesti erittäin lahjakkaiden oppilaiden tunnistamisessa ja heille annettavassa pedagogisessa tuessa on suuria eroja. Niin ikään käy ilmi, että tällaisille oppilaille suunnattuja opetuskäytänteitä ja -toimintoja on parannettava – näkökohta, johon vaikuttaa se, että opettajille annetaan vähän tähän aiheeseen liittyvää erityiskoulutusta.

3. Merkittävä älyllinen kapasiteetti

3.1 Käsite

3.1.1 Kansainvälisissä selvityksissä ja tutkimuksissa ollaan samaa mieltä siitä, että erittäin lahjakkaita henkilöitä on kaikissa yhteiskuntaryhmissä ⁽²⁾. Tämä periaate pätee Euroopan unionin jäsenvaltioiden väestöön. Yhteiskunnallisesta, poliittisesta ja koulutuksellisesta näkökulmasta tarkasteltuna erittäin lahjakkaiden henkilöiden tunnistaminen ja heidän huomioon ottamisensa on verrattain äskettäin esiin tullut aihe, jonka merkitys epäilemättä kasvaa lähivuosina. Mainituissa tutkimuksissa ollaan samaa mieltä siitä, että erittäin lahjakkaiden oppilaiden tunnistaminen ja heidän huomioon ottamisensa koulutuksessa edellyttää koko yhteiskunnan – poliittisten päätöksentekijöiden, opettajien, tutkijoiden ja tieteenharjoittajien, perheiden ja työmarkkinaosapuolten – osallistumista.

3.1.2 Huomattavaan lahjakkuuteen erikoistuneessa tieteellisessä kirjallisuudessa ilmiöstä käytetään useita eri termejä: varhaiskypsyys (tiettyyn ikään liittyviä odotuksia paremmat tulokset), kyvykkyys (erityiset taidot hyvin konkreettisilla aloilla, kuten matematiikassa, musiikissa jne.) sekä keskimääräistä suurempi lahjakkuus tai huomattava lahjakkuus. Viimeksi mainittu käsite – keskimääräistä suurempi lahjakkuus tai huomattava lahjakkuus – määritellään nykyisin seuraavien piirteiden avulla:

- keskimääräistä suurempi älyllinen kapasiteetti sekä yleis- että erityistaitojen osalta; vaikka viitearvoksi on perinteisesti otettu älykkyysosamäärä, joka on yli 130 (keskimääräisen arvon ollessa 100), viime vuosina tätä kriteeriä on laajennettu ja joustavoitettu niin, että se käsittää muiden, niin ikään merkittävien indikaattoreiden arvioimisen:
- huomattava omistautuminen ja sitoutuminen tehtäviin: hellellämyys, kiinnostus, sitkeys, itseluottamus jne.
- huomattava luovuus, joustavuus ja omaperäisyys kun on kyse kysymyksen esittämisestä sekä ilmaantuviin ongelmiin ja vaikeuksiin vastaamisesta ja niiden ratkaisemisesta.

⁽²⁾ Arviot erittäin lahjakkaiden henkilöiden osuudesta parhaiten tutkitussa – kouluikäisen väestön – yhteiskuntaryhmissä vaihtelevat 2:sta 15:een prosenttia väestöstä sen mukaan, mitä indikaattoreita tämän arvion tekemiseen on kulloinkin käytetty. Perinteisimmässä älykkyysosamäärän arviointia koskevassa kriteerissä on yleensä otettu vertauskohdaksi älykkyysosamäärä, joka on vähintään 130, mikä koskee noin kahta prosenttia väestöstä. Nykyisin myönnetään, että kyseinen kriteeri on hyvin suppea ja että älykkyysosamäärän arvioiminen on vain yksi huomioon otettavista tekijöistä merkittävää lahjakkuutta määrittäessä. Siksi merkittävän lahjakkuuden käsite on laajentunut käsittämään muita tekijöitä, joista mainittakoon muun muassa luovuus, omalaatuisuus sekä kyky suhteuttaa, päätellä ja soveltaa. Tästä ajankohtaisemmasta näkökulmasta tarkasteltuna erittäin lahjakkaiden henkilöiden osuus voi nousta kymmeneen ja jopa 15 prosenttiin koko väestöstä, vaikkakin yleisimmin hyväksytyt arviot sijoittuvat viiden ja kymmenen prosentin vaiheille väestöstä. Johdantona aiheeseen ks. Joseph Renzullin jo klassiset tutkimukset tai J. H. Borlandin tuoremmat tutkimukset "Myth 2. The Gifted Constitute 3 % to 5 % of the Population", *Gifted Child Quarterly*, 53, 2009; Miraca, G., *Exceptionally gifted children*, New York, Routledge, 2004, ja Robson, D., *High IQ Kids: Collected Insights, Information and Personal Stories from the Experts*, Free Spirit Publishing, 2007.

Vaikka huomattava lahjakkuus liittyy koulunkäynnin ja opiskelun yhteydessä tavallisesti hyviin koulutuloksiin, varsin yleisiä ovat myös tapaukset, joissa erittäin lahjakkaat oppilaat menestyvät huonosti koulussa. Erityistä lahjakkuutta koskevaa ominaisuutta ei pidä ymmärtää muuttumattomaksi tilaksi, vaan potentiaaliksi, jonka hyödyntäminen edellyttää, että yhteiskunta havaitsee ja tunnistaa sen ja kiinnittää siihen huomiota, sillä muussa tapauksessa se saattaa hävitä.

3.1.3 Tieteellisessä kirjallisuudessa ollaan lisäksi yhtä mieltä siitä, että erityinen lahjakkuus on luonteeltaan moniulotteista, toisin sanoen laajaa ja monipuolista, että sitä ei voida arvioida pelkän älykkyysosamäärän perusteella, vaan on otettava huomioon myös ajattelun omaperäisyyden ja luovuuden kaltaiset näkökohdat, ja että usein perhe- ja sosiokulttuuriset tekijät ovat sen edellytyksenä ja siihen vaikuttavat siihen. Toisinaan, kuten tiettyjen autismista tai jonkinlaisesta motorisesta toimintarajoitteesta kärsivien henkilöiden tapauksissa, huomattavaan lahjakkuuteen voi myös liittyä vammaisuus.

3.1.4 Erittäin lahjakkaita oppilaita ja henkilöitä on kaikissa yhteiskuntaryhmissä ja -luokissa sukupuolesta ja sosiaalisista olosuhteista riippumatta. Käytännössä kuitenkin tunnistamisprosesseissa tulevat esiin seuraavat ilmiöt, jotka on syytä ottaa huomioon, jotta niitä voidaan tasapainottaa:

- Erittäin lahjakkaita oppilaita havaitaan useammin yhteiskunnan keski- ja yläluokissa siitä syystä, että heidän perheillään on asiasta enemmän tietoa, sekä kasvatuksen ja koulutuksen alalla erittäin virikkeellisten perheympäristöjen vaikutuksen johdosta. Toisinaan oppilaitosten vähäisillä odotuksilla omien oppilaidensa lahjakkuudesta voi olla kielteinen vaikutus erittäin lahjakkaiden oppilaiden havaitsemiseen sosiaalisesti epäsuotuisissa ympäristöissä.
- Huolimatta siitä, että yleisenä suuntauksena erittäin lahjakkaiden oppilaiden ja henkilöiden keskuudessa on huomattavuus ja anonyymiys, oppilaiden erityinen lahjakkuus havaitaan tilastollisesti yleisemmin miesten kuin naisten keskuudessa. Syynä ovat kulttuuriset ja kehityspsykologiset tekijät, jotka osoittavat, että mahdollisesti erittäin lahjakkailla tyttöoppilailla ja naisilla on suurempi taipumus säilyttää anonyymiys ⁽³⁾.

⁽³⁾ Esimerkiksi erittäin lahjakkaiden oppilaiden koulutuksen tukemiseen tähtäävän Madridin autonomisen alueen ohjelman osallistujista vuosina 1999–2012 poikaoppilaiden osuus on ollut lähes poikkeuksetta 70 prosenttia ja vastaavasti tyttöoppilaiden 30 prosenttia. Tästä samasta aiheesta ks. myös Pérez Sánchez, L., Domínguez Rodríguez P., Alfaro Gandarillas, E. (toim.), *Actas del seminario: situación actual de la mujer superdotada en la sociedad*, Madrid, Consejería de Educación, 2002.

3.1.5 Erittäin lahjakkaisiin oppilaisiin ja nuoriin viitattaessa on muistettava, että muiden oppilaiden tavoin he muodostavat erittäin heterogeenisen ryhmän.

3.1.6 On oppilaita, joilla siitä huolimatta, että heillä on huomattavan älyllisen kapasiteetin profiili, voi olla vaikeuksia suorittaa koulunkäyntinsä menestyksekkäästi loppuun ja jotka kuuluvat koulunkäynnissään epäonnistuneiden oppilaiden ryhmään puutteellisen tai olemattoman pedagogisen erityistuen tai sopeutumattomuuteen liittyvien ongelmien kaltaisten syiden johdosta. On myös yleistä, että erittäin lahjakkailla oppilailla on ongelmia, jotka liittyvät muusta ryhmästä syrjäytymiseen ja muun ryhmän osoittamaan torjuntaan, mikä niin ikään osaltaan lisää mahdollisuuksia koulunkäynnin epäonnistumiseen. Erittäin lahjakkaiden oppilaiden asianmukainen tunnistaminen ja huomioon ottaminen on tekijä, joka voi ja jonka tulee osaltaan auttaa vähentämään koulunkäynnin keskeyttämistä ja nostamaan korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osuutta väestöstä, mikä on älykkääseen, kestäväan ja osallistavaan kasvuun tähtäävän Eurooppa 2020 -strategian yksi keskeisistä koulutusta koskevista tavoitteista.

3.2 Erittäin lahjakkaiden oppilaiden tunnistaminen ja tukeminen koulutuksessa

3.2.1 Erittäin lahjakkaiden oppilaiden huomioon ottamisen parantamiseen liittyy useita eri näkökohtia: tunnistaminen varhaisessa vaiheessa, psykopedagoginen ja sosiaalinen arviointi huomattavan lahjakkuuden olemassaolon vahvistamiseksi tai poissulkemiseksi sekä lopuksi varsinainen pedagoginen vastaus tai huomioon ottaminen joko virallisen tai epävirallisen koulutuksen puitteissa.

3.2.2 Yleisesti myönnetään, että merkittävä määrä erittäin lahjakkaita henkilöitä jää havaintoprosesseissa huomaamatta. Tunnistamisprosessi voidaan toteuttaa esiasteen koulutuksen päättymisestä lähtien tai perusasteen koulutuksen alussa. Kuten keiden tahansa muiden erityistä pedagogista tukea tarvitsevien oppilaiden kohdalla, huomattavan lahjakkuuden havaitseminen varhaisessa vaiheessa mahdollistaa asianmukaisen vastauksen ja pedagogisen tuen sekä estää mahdolliset tilanteet, joissa koulunkäynti epäonnistuu tai keskeytyy. Vaikka huomattava lahjakkuus on mahdollista havaita myös koulutuksen tai elämän myöhemmissä vaiheissa, edellä mainitun seikan johdosta mahdollisesti erittäin lahjakkaiden oppilaiden tunnistamista hyvissä ajoin sekä psykopedagogista arviointia koskeva prosessi on erityisen tärkeä.

3.2.3 Erittäin lahjakkaat oppilaat tunnistetaan yleensä ensimmäisen kerran silloin, kun vanhemmat tai opettajat panevat merkille, että lapsi erottuu muista ikäisistään lapsista tai osoittaa jossain yhteydessä oireita sopeutumattomuudesta. Tämä alkuvaiheen tunnistus, joka asiantuntijoiden on myöhemmin vahvistettava tai kumottava, voi perustua seuraaviin indikaattoreihin:

— kielenkäyttö: sanavaraston laajuus, käytettävien käsitteiden täsmällisyys, virkkeiden rakenteiden monimutkaisuus

— monimutkaisten ja abstraktien ideoiden erittäin hyvä ymmärrys; samanaikaisesti kyky kehittää ja muotoilla ajatuksia tasolla, jota ei ikää ajatellen voida odottaa

— esitettyjen kysymysten laatu; kysymykset voivat olla epätavallisia, omalaatuisia, monimutkaisia tai erittäin kypsiä ja tarkoituksellisia

— kyky laatia järjestelmällisiä ja moninaisia strategioita ongelmien ratkaisemiseksi

— kyky oppia nopeasti ja helposti, kun aihe on kiinnostava

— erittäin luova käyttäytyminen, kun kyse on ideoiden, tavoitteiden sekä erityisten ongelmien edellyttämien ratkaisuiden esittämisestä.

3.2.4 Varhaisessa iässä (4. tai 5. ikävuoteen asti) on noudatettava erityistä varovaisuutta määriteltäessä oppilaita erittäin lahjakkaiksi, sillä varhaiskypsyys tai koulusuorituksia voimakkaasti stimuloiva perhe ympäristö voivat johtaa ennenaikaiseen diagnoosiin, joka ei mahdollisesti ole varma eikä täsmällinen. Kyseisissä tapauksissa on aiheellista tehdä uusia tutkimuksia, kun oppilaan huomattava lahjakkuus alkaa varmistua, tai tarkastaa, alkaako oppilas päinvastoin lähestyä tavanomaisena pidettyä tasoa.

3.2.5 Sosiaalisesti epäsuotuisissa ympäristöissä on yleistä, että sosioekonomisten ongelmien ja puutteiden tai myös oppilaitosten vähäisten odotusten johdosta huomattava lahjakkuus jää piiloon eikä tule niin helposti ilmi. On tärkeää pitää tämä seikka mielessä ja kiinnittää erityistä huomiota epäedullisista oloista lähtöisin olevien lasten ja nuorten kehitykseen, jotta heille tarjotaan heidän tarvitsemaansa pedagogista tukea, mahdollisesti erittäin lahjakkaiden tunnistaminen mukaan luettuna.

3.2.6 Seuraavassa on joitakin erittäin lahjakkaisiin oppilaisiin ja nuoriin liittyviä yleistyksiä ja odotuksia, joita on syytä välttää:

— Oletetaan, että erittäin lahjakkaat lapset erottuvat kehityksensä kaikilla aloilla, ovat emotionaalisesti kypsiä, omaavat vahvan itsekontrollin, ovat itsenäisiä, vastuullisia ja pyrkivät miellyttämään opettajaansa.

— Ajatellaan, että erittäin lahjakkaat lapset erottuvat kaikissa koulun oppiaineissa. Opettajilla on tapana odottaa, että erinomaiset oppilaat suoriutuvat loistavasti kaikilla aloilla.

— Odotetaan, että erittäin lahjakkaat lapset ovat erittäin motivoituneita kunnostautumaan koulussa ja suorittavat ponnistellen ja kiinnostusta osoittaen minkä tahansa heille ehdotetun tehtävän.

3.2.7 Kun vanhemmillä ja opettajilla on tunne siitä, että lapsi tai nuori saattaa olla erittäin lahjakas, varhaisessa tunnistamisessa on turvaututtava psykopedagogisen arvioinnin asiantuntijoihin, joita oppilaitoksen opettajat voivat avustaa, ja siinä on käytettävä erityisiä arviointivälineitä. Arvioinnin on oltava mahdollisimman monipuolinen ja kattava ja käsitettävä eri alueet (koulu, sosiaalinen ympäristö, koti) sekä erilaiset välineet, joilla tietoa kerätään, jotta sitä voidaan soveltaa kaikkiin oppilaisiin heidän perhe- ja sosiaalisesta taustastaan riippumatta. Tämän laajan ja monipuolisen arvioinnin avulla voidaan laatia lopullinen psykopedagoginen raportti, jossa huomattava lahjakkuus vahvistetaan tai suljetaan pois.

3.3 Erittäin lahjakkaiden oppilaiden huomioon ottaminen koulutuksessa

3.3.1 Kun on saatu vahvistus siitä, että kyse on erityisestä lahjakkuudesta, seuraavilla tekijöillä ja olosuhteilla voidaan edistää sitä, että kyseiset lapset ja nuoret saavat opetuksessa asianmukaisen pedagogisen tuen:

- virikkeinen ympäristö, joka tukee heidän potentiaaliaan
- itsenäisyys ja itsekontrolli
- tunne kuulumisesta ystävä- ja toveriryhmään
- heidän ympärillä olevien henkilöiden osoittama hyväksyntä ja luottamus
- heidän tarpeisiinsa mukautettu opetus sekä yksilökohtainen opetustahti
- joustava oppiainetarjonta, joka mahdollistaa sisältöjen syventämisen
- mahdollisuus hyödyntää muita koulutusresursseja, joka täydentävät tavanomaista koulutustarjontaa
- opetuksen joustavoittaminen mm. aikataulujen, toimintojen, resurssien, materiaalien ja ryhmien kokoonpanojen osalta
- oppilaan osallistuminen oman oppimisprosessinsa suunnitteluun.

3.3.2 Eri pedagogisissa malleissa ja koulutusjärjestelmissä sovelletaan erilaisia lähestymistapoja sen suhteen, millä tavoin vatsataan erittäin lahjakkaiden oppilaiden koulutuksellisiin tarpeisiin. Toteutettavat toimenpiteet voidaan tältä osin ryhmitellä seuraavien kahden eri suuntauksen mukaan:

a) eriytetty koulutus: yhdessä ja samassa oppilaitoksessa koulutetaan homogeenisiä oppilasryhmiä oppilaiden kapasiteettien ja oppimistasojen mukaan

b) osallistava koulutus: oppilasryhmät ovat heterogeenisiä ja oppilaitos tarjoaa pedagogisia ratkaisuja, jotka on mukautettu vastaamaan kussakin ryhmässä olevia erilaisia oppilaita.

3.3.3 Osallistava koulutus on nykyisin vallitseva malli Euroopan unionin koulutusjärjestelmissä. Siinä pyritään tarjoamaan kaikille koulutuksen alkuvaiheessa oleville oppilaille yhteinen opetus kouluympäristössä, jossa kiinnitetään huomiota erilaisuuteen ja vältetään muodostamasta homogeenisiä ryhmittymiä ennen aikaisesti. Tämä lähestymistapa on sopusointuinen siihen nähden, että myöhemmin, oppivelvollisuuskoulutuksen jälkeisissä koulutusvaiheissa tai kun oppilaat lähestyvät keskiasteen koulutuksensa loppua ja korkeakouluopintojensa alkamista, joissakin Euroopan unionin jäsenvaltioissa tehdään kokeiluja pyrkimällä kehittämään erityislahjakkuuksia tai kokeiluja aiempaa homogeenisempien ryhmien muodostamiseksi erittäin lahjakkaita ja/tai koulussa hyvin menestyviä oppilaita varten. Nykytodellisuuden analyysi antaa viitteitä todennäköisestä suuntauksesta tulevaisuudessa: säilytetään osallistava koulutus koulutuksen alkuvaiheessa ja avataan tie homogeenisiä ryhmiä koskeville kokeiluille myöhemmissä tai oppivelvollisuuskoulutuksen jälkeisissä koulutusvaiheissa.

3.3.4 Erittäin lahjakkaiden oppilaiden osalta konkreettiset koulutustoimenpiteet, joita voidaan toteuttaa oppilaitoksissa, voivat olla seuraavanlaisia (jotkut toimenpiteistä ovat tavanomaisia ja sovellettavissa kaikkiin oppilaisiin yleisesti):

— Tavanomaiset toimenpiteet

- vaikeusasteeltaan vaihtelevien sisältöjen esittely, joustava ryhmittäminen, monenlaisten eri toimien tarjoaminen sekä tavanomaisen lukujärjestyksen laajentaminen
- entistä monipuolisempi opetus, jossa lähtökohtana on oppilaiden motivaatio ja kiinnostuminen tietyistä aiheista ja jonka oppilas itse organisoii

— **Vähemmän tavanomaiset toimenpiteet** – Opetusohjelmaa mukautetaan niin, että sitä laajennetaan ja/tai rikastutetaan kyseessä olevaa oppilasta silmällä pitäen: opetusohjelman yksilökohtaiset mukauttamiset.

— **Poikkeukselliset toimenpiteet** – Eri vaiheita ja opetusjaksoja joustavoitetaan lyhentämällä niiden kestoja: oppilas voi osallistua vanhemmille oppilaille annettavaan opetukseen. Näitä toimenpiteitä sovelletaan erittäin harvoissa tapauksissa – noin kolmeen prosenttiin erittäin lahjakkaista oppilaita.

3.3.5 Koulun ulkopuolella erittäin lahjakkaat oppilaat voivat osallistua organisoituun toimintaan, joka ei kuitenkaan ole niin ohjattua kuin toiminta kouluissa ja joka mahdollistaa yhteydenpidon muiden oppilaitosten erittäin lahjakkaiden oppilaiden kanssa. Tämän tyyppinen opetusohjelmaan sisältymätön toiminta on suhteellisen yleistä ja luonteeltaan hyvin monipuolista, ja jäsenvaltiot, viranomaiset ja Euroopan unioni voisivat tukea sitä.

3.3.6 Nämä kaksi pedagogisen tuen muotoa – virallinen koulutus ja epävirallinen koulutus – eivät ole toisiaan poissulkevia vaihtoehtoja. Parannettaessa erittäin lahjakkaille oppilaille annettavaa tukea on otettava huomioon nämä molemmat näkökohdat: varsinaisessa oppilaitoksessa koulupäivän aikana annettava tuki samalla tavoin kuin sitä edellyttävät kaikki erityistukea tarvitsevat oppilaat, sekä joko oppilaitoksessa tai sen ulkopuolella annettava täydentävä, opetusohjelman ulkopuolinen tuki.

3.3.7 Nykyisin suurena haasteena on parantaa merkittävästi pedagogista tukea, jota erittäin lahjakkaat oppilaat saavat omilla oppilaitoksissaan. Tämä edellyttää, että kehitetään opettajien perus- ja jatkokoulutusta, kun kyse on erittäin lahjakkaiden oppilaiden tunnistamisesta ja tukemisesta opetuksessa oppilaiden moninaisuuden huomioon ottamista koskevista yleisissä puitteissa.

3.3.8 Euroopan unionin kaikkien ja erityisesti erittäin lahjakkaiden nuorten potentiaalin vapauttaminen on kysymys, joka ei koske yksinomaan koulutusala. On myös tärkeää toteuttaa selkeää talous- ja sosiaalipolitiikka, joka mahdollistaa sen, että näille henkilöille tarjotaan varhaisesta iästä lähtien työpaikkoja ja mahdollisuuksia, jotta he voivat hyödyntää potentiaaliaan. Tältä osin Euroopalla on erityinen tehtävä: torjua ja estää lahjakkaampien henkilöiden poismuutto maailman muihin osiin, joissa he voivat hyödyntää potentiaaliaan.

4. Erittäin lahjakkaiden oppilaiden tukeminen eurooppalaisessa kontekstissa

4.1 Kokonaistilanne

4.1.1 Viime vuosina on laadittu useita eri tutkimuksia⁽⁴⁾, joissa luodaan yleiskatsaus älyllisesti erittäin lahjakkaiden tilanteeseen Euroopan unionissa. Niistä käyvät ilmi seuraavat tiedot:

- Yleisesti ottaen tutkimuksissa havaitaan ja tuodaan esiin tarve muuttaa ja muokata oppilaitosten käytänteitä, jotta oppilaiden moninaisuus, erittäin lahjakkaat oppilaat mukaan luettuina, otetaan entistä paremmin huomioon.
- Eri maiden koulutusalan lainsäädännössä otetaan huomioon erittäin lahjakkaiden oppilaiden olemassaolo, vaikkakin erot

⁽⁴⁾ Seikkaperäisen kuvan saamiseksi erittäin lahjakkaille oppilaille annettavaa pedagogista tukea koskevasta nykytilanteesta Euroopan unionin jäsenvaltioissa ks. seuraavat julkaisut:

”La atención a los alumnos con altas capacidades en la Unión Europea”, *De todo un poco*, nro 11, erittäin lahjakkaiden oppilaiden koulutuksen tukemiseen tähtäävän Madridin autonomisen alueen ohjelman vuosittainen julkaisu.

Gifted Learners – A Survey of Educational Policy and Provision, European Agency for Development in Special Needs Education (Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus), 2009.

Eurydice (2006), *Specific Educational Measures to Promote all Forms of Giftedness at School in Europe*, Bryssel, Eurydice European Unit.

Monks, F.J., Pflüger, R. *Gifted Education in 21 European Countries: Inventory and Perspective*, Nijmegenin yliopisto, 2005.

ovat suuret sen kysymyksen osalta, edellyttävätkö kyseiset oppilaat erityisiä tukitoimenpiteitä opetuksessa vai eivät.

- Kriteerit huomattavan lahjakkuuden määrittämiseksi laajenevat vähitellen erkaantuen perinteisestä lähestymistavasta, jossa keskitytään yksinomaan älykkyyden arvioimiseen. Nykyisin niihin sisältyy tavallisesti myös erityisiä kokeita luovuuden ja omaperäisyyden arvioimiseksi sekä opettajien ja perheenjäsenten toimittamia, koulunkäyntiä, sosiaalista taustaa ja perhettä koskevia tietoja.
- Erittäin lahjakkaita oppilaita tuettaessa ensisijaisessa asemassa ovat yleensä koulupäivän ulkopuolella epävirallisen koulutuksen puitteissa toteutettavat toimet eivätkä niinkään opetusohjelman mukaiset tai tavanomaisessa oppilaitoksessa koulupäivän aikana toteutettavat toimet. Erityiset kilpailut, jotka koskevat tiettyjä kykyjä (tiede, tekniikka, urheilu, musiikki jne.), ovat yleisempiä kuin aloitteet, joilla pyritään tukemaan huomattavaa lahjakkuutta yleisellä tasolla.
- Huomattavan lahjakkuuden tunnistamisen ja tukemisen osalta opettajien perus- ja jatkokoulutuksessa on paljon parantamisen varaa.

4.2 Lainsäädäntö ja pedagogiset toimenpiteet

4.2.1 Euroopan unionin kaikissa jäsenvaltioissa on ammattilaisten ja perheiden yksityisiä järjestöjä, jotka järjestävät koulupäivän ulkopuolella toimintaa erittäin lahjakkaiden oppilaiden kykyjen tukemiseksi. Lisäksi eräissä jäsenvaltioissa asianomaiset koulutusviranomaiset tukevat toimia tai osallistuvat niiden tukemiseen.

4.2.2 Erittäin lahjakkaisiin oppilaisiin suunnattujen pedagogisten toimenpiteiden kirjo on Euroopan unioniin kuuluvissa maissa seuraavanlainen:

- Käytännössä unionin kaikkien jäsenvaltioiden lainsäädäntöön sisältyy jonkinlaisia koulutuksellisia toimenpiteitä, jotka liittyvät näihin oppilaisiin. Eräät maat ovat säätäneet yleisistä koulutuksellisista toimenpiteistä, joita sovelletaan kaikkiin oppilaisiin erottelematta erittäin lahjakkaita tai lahjakkaita oppilaita muista: tavoitteena on kaikkien oppilaiden erinomainen menestyminen koulussa.
- Valtaosassa maita taidoiltaan erilaiset oppilaat sijoitetaan heterogeenisiin ryhmiin ja pyritään mahdollistamaan oppilaiden tukeminen kussakin ryhmässä. Eräissä maissa oppilaat sijoitetaan homogeenisiin ryhmiin heidän kykujensä ja koulumenestyksensä perusteella, vaikkakin muutamissa niistä tämä mahdollisuus on olemassa vain urheilullisesti tai taiteellisesti lahjakkaille.

— Valtaosassa maita lainsäädäntö mahdollistaa toimenpiteet joustavuuden lisäämiseksi tai koulunkäynnin jouduttamiseksi – toisin sanoen oppilas voi suorittaa ikäänsä vastaavaa opetustasoa ylemmän tason – mutta yhtenäistetyt kriteerit sen toteuttamiseksi puuttuvat. Eräät jäsenvaltiot sallivat erittäin lahjakkaiden keskiasteen oppilaiden osallistumisen tavanomaista aiemmin yksilöllisesti mukautettuihin hankkeisiin ja kursseihin korkeakouluissa.

4.3 Opettajakoulutus

4.3.1 Huolimatta nykyisestä vaikeasta taloussuhdanteesta, joka vaikuttaa myös koulutusjärjestelmään, sekä haasteista, joiden edessä opettajat ovat päivittäisessä työssään, opettajien erikoiskoulutusta tällä alalla on kehitettävä sekä perus- että jatkokoulutuksen osalta.

4.3.2 Valtaosassa Euroopan unionin jäsenvaltioita tulevia opettajia koskevat viralliset opinto-ohjelmat sisältävät erityistä koulutusta erittäin lahjakkaille oppilaille annettavasta tuesta joko erillisenä oppiaineena tai osana yleistä koulutusta, jossa käsitellään oppilaiden moninaisuuden huomioon ottamista.

4.3.3 Julkisten elinten hallinnoiman opettajille tarkoitettun jatkokoulutuksen osalta ainoastaan puolet jäsenvaltioista tarjoaa kyseistä koulutusta opettajien jatkokoulutusohjelmissa. Tämän virallisen jatkokoulutuksen rinnalla jatkokoulutusta tarjoavat eräät yksityiset tahot.

4.3.4 Tiivistetysti voidaan todeta, että tätä kysymystä koskevan tilanteen tarkastelu Euroopan unionissa osoittaa parantamisen varaa olevan huomattavasti seuraavilla aloilla:

— Asetetaan opettajien perus- ja jatkokoulutuksessa tavoitteeksi se, että parannetaan opettajien ymmärrystä erittäin lahjakkaita oppilaita sekä lisätään heidän tietämystään tällaisten oppilaiden profiilista ja käytettävistä menetelmistä näiden oppilaiden tunnistamiseksi ja erityisen tuen antamiseksi heille opetuksessa.

— Sisällytetään opettajien koulutukseen humanistiset arvot, monikulttuurinen todellisuus, tieto- ja viestintätekniikoiden pedagoginen käyttö sekä luovuuteen, innovointiin ja aloitteellisuuteen kannustaminen.

— Vaihdetaan psykopedagogista arviointia koskevia menettelyjä sekä sellaisten sosiaalisten ja perheeseen liittyvien tekijöiden arviointia koskevia menettelyjä, joita sovelletaan älyllisesti erittäin lahjakkaiden oppilaiden tunnistamisessa. Tunnistamisen on tapahduttava varhaisessa iässä, mutta sen on oltava mahdollista myös myöhemmissä koulutusvaiheissa sekä työpaikoilla niiden ihmisten osalta, jotka ovat jo siirtyneet työelämään.

— Suunnitellaan ja toteutetaan pedagogisia tukitoimenpiteitä, jotka suunnataan älyllisesti erittäin lahjakkaille tai muita poikkeuksellisia piirteitä omaaville oppilaille, sekä tavanomaisissa oppilaitoksissa että niiden ulkopuolella epävirallisen koulutuksen puitteissa: ohjelmat opetuksen rikastuttamiseksi.

— Suunnitellaan ja otetaan käyttöön mekanismeja ja käytänteitä älyllisesti erittäin lahjakkaiden henkilöiden elinikäisen oppimisen edistämiseksi erityisesti heidän pyrkiessä korkeakouluun ja opiskellessa siellä.

Bryssel 16. tammikuuta 2013

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja*
Staffan NILSSON